

Játéknak művészet, művészetnek játék

Gellér B. István *Növekvő város*a

KÉSZMAN JÓZSEF

Múcsarnok, 2018. XII. 7. – 2019. I. 20.

Idestova 40 éve, hogy a *Növekvő város* első leletei felbukkantak a hazai művészeti színtéren. Ebből a grandiózus leletegyüttesből egyfajta kivonatot, sűrítményt, digestívót láthatunk január végéig a Múcsarnokban. Talán nem túlzás azt mondani, hogy ez létrehozójának leginkább közismertté vált munkája, amely annak idején szinte kulturális mémként terjedt el az itthoni közegben. Szerencsés időpillanatban jelent meg, két korszak határán: a 70-es évek vége, 80-as évek eleje a modernitásból a posztmodernbe történő átmenet időszaka volt nálunk is, megfelelő klímát kínálva az ismeretlenség homályából felbukkanó, romjaiban is monumentális, csiga alaprajzú városnak. Eredete azonban korábbra nyúlik vissza, a konceptualitás évtizedeként aposztrofálható 70-es évek elejére.

Egy olyan – nagyon is érzéki-tárgyi emlékanyagra épülő – programról van tehát szó, amely eredetében és forrásaiban erősen konceptuális, ugyanakkor a múltra vonatkozó emlékezetpolitika bűvkörében kiépülő szelíd művészeti fake testet öltésének is szemtanúi lehetünk. A *Növekvő város* teremtője, Gellér B. István maga is nyakig benne volt a 70-es évek konceptuális neoavangárdjában, eltérő médiumokban hozott létre jelentős munkákat. Az ott kipróbált és gyakorolt jelentésközvetítő anyagok és eszközök (fotó, objekt, átirrt művek, kollázs stb.) jelennek meg később a leletet leképező modellekben. És ennek a látszólag elitista, nehezen érthető, jelentős szellemi erőfeszítésre sarkalló műtípusnak a köpönyegéből egyszer csak előtört a posztmodern szörny, maga az antiművészet! Ami egy kicsit odatett a magát heroikusan komolyan vevő konceptualitásnak is, cserébe akkor és azóta is többször illetik-illették a játék, a geg, néha még a giccs jelzőivel vagy fogalmaival is. Ilyenkor valószínűleg megfigyelkednek róla, hogy idézőjeles művészetfelhasználásról van szó, ahol a képzőművészet instrumentummá, szerszámmá válik egy nagy gondolatkísérlet díszleteként. Játék és művészet – pontosabban: játéknak művészet, művészetnek játék. Ezért aztán a hagyományos esztétikai elvek és kategóriák

számonkérése hasztalan igyekezet, mondhatni pötcselekvés. Egyszerűen nem releváns. A *Növekvő város* szívesen odavetné emberáldozatként ezeket a magukról megfélemedezett, hitetlen kuttyákat az olykor emberáldozatokat is bemutató rituáléi anyagaként. De nem, a *Növekvő város* kemény hely, de nem kegyetlen!

foto: Berényi Zsuzsa

GELLÉR B. ISTVÁN: *Agytojás I.*, 1991, kerámia, aranyfüst HUNGART © 2019

A *Növekvő város* tehát minimum örök város, örök romhalmaz. Manapság, a konteókkal tűzdelt populista közhangulat és az ezoterikus nacionalizmus térnyerése közepette igazán aktuális lehetne. Biztos vagyok benne, hogy sokan gond nélkül benyelnék a meséjét. Mit nekünk Atlantisz meg sumér–magyar rokonság, ha Pécs, a Tettye egyik kertjének földjéből újabb és újabb rejtélyes leletek bukkannak elő? Hisz a *Növekvő város* – mint profi hamisítvány – mindannyiunk közös múltja! A lehetséges és a tényleges valóság. Sőt, annál is több.

Mi lehet hát a funkciója ennek a múltból felködlő vízióknak? Alighanem az emlékezet kiterjesztése, lehetséges határainak keresése. Annak az ígénynek a felismerése, hogy a történeti narratívák újraolvashatók, újraírhatóak.

Mindvégig tudnunk kell, hol húzódik a határ képzelet és valóság között, itt nincs helye a hályogkovácsoknak. Egyfajta műtfeldolgozás – mesterséges emlékezeti elemekkel. Valami olyasmi, mint amit David Lynch *Twin Peaks*-ben a főszereplő, Audrey Horne apja művel, aki látszólag megzakkanva egy terepasztalon újrjátssza az amerikai polgárháborút, hogy végül a délieket hozza ki győztesnek. Az ellentétekben való egyensúly keresése, a rekonstrukció inverz útja.

Ahogy nyilván nem véletlen a város elgondolásának dátuma sem: egy olyan kondíció közepette született, amelyben a múlt nem megtagadni való ballaszt az új kezdetek ellenében, hanem szabadon írható, játszható, újrendezhető folyamat. Olyan időkapszula, amely közvetít az emberi történelem időrendjei között. Ha úgy tetszik, a történelmi idők Hyperloopja.

Aztán a régészek időről időre (mondjuk, éves beszámoló kiállításon) rendszeresen közlést tesznek aktuális kutatásaik eredményét, a meglévő anyag új szempontú rendezését. Valami ilyesmit láthatunk

fotó: Berényi Zsuzsa

fotó: Berényi Zsuzsa

GELLÉR B. ISTVÁN: *Cím nélkül (Kerti lelet)*, 1996–2018, kerámia HUNGART © 2019

most a Múcsarnok XI. termében: gyönyörű, arany-metszéses spirálba rendezve jelennek meg a polisz tárgyi emlékei, épületmakettjei hozzá a feltárók áttekinthető táblójával és a leletek, feljegyzések dobozaival – amelyek Duchamp, Wittgenstein óta nem melleseleg a 20. századi modern művészet rendező-mappái. Önreferenciális, játékos képekkel, fotókkal. Az egészből valahol kilóg a lóláb (mondhatnánk), ám valójában kinéz, kikacsint a szerző (képe): „én vagyok a kezdet és a vég”, hahaha...

A *Növekvő város* akkor is tovább él, ha nem jön fel többé a Nap. Természetes létmódja a rejtőzés, a töredékesség, az elrejtettség. Ez a város romjaiban fejlődik tovább. Mindaddig növekszik, fejlődik, míg van közönsége, közössége:

GELLÉR B. ISTVÁN: *Törvénygúla I.*, 1992, kerámia HUNGART © 2019

GELLÉR B. ISTVÁN: *A nagy kupola terve III. (Makettek ködös éjszakára)*, 1998, kerámia, aranyfüst HUNGART © 2019

*Idővel
A vörösbegy jólrakott fészke lehullik
Idővel
A kőfal is mállani kezd
Idővel
A hagyott nyomot elhordja a szél
Idővel
Majd testünk füstté válik
Sikolyunkat elnyeli a távol.*